

ПРИКМЕТНИКИ ТЕМПЕРАТУРИ В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Анотація: Розглядаються прикметники температури, об'єднані інтегральною антонімічною парою *kalt–heiß*, здійснюється їх семантичний аналіз. Пропонуються для розгляду прикметники з різною інтенсивністю температурної ознаки, що мають широку реалізацію не тільки у прямому, а й у переносному значенні. Висвітлюється словотвір прикметників температури та вплив різного роду інтенсифікаторів, що визначають ступінь вияву ознаки. Дається характеристика прикметників на позначення емоційного стану людини, показана їх сполучуваність.

Ключові слова: *прикметник, температура, ознака, ступінь, інтенсивність, сполучуваність, метафора.*

Аннотация: Исследуются прилагательные температуры, объединенные антонимической парой *kalt–heiß*, осуществляется их семантический анализ. Рассматриваются прилагательные с разной интенсивностью температурного признака, имеющие широкую реализацию не только в прямом, но и в переносном значении. Освещается словообразование прилагательных температуры и влияние разного рода интенсификаторов на степень выявления признака. Дается характеристика прилагательных, обозначающих эмоциональное состояние человека, представлена их сочетаемость.

Ключевые слова: *имя прилагательное, температура, признак, степень, интенсивность, сочетаемость, метафора.*

Abstract: The article deals with the temperature adjectives, joined by the integral antonymic combination *kalt–heiß* and they are analyzed from the semantic point of view. The adjectives with different intensity of the temperature characteristic, that are widely realized not only in their direct meaning, but also in metaphors are submitted for the investigation. The word building of the temperature adjectives and the influence of different kinds of intensifiers, that affect the degree of the characteristic expression are examined here. It is given the characteristic of the adjectives, that indicate the emotional human's mood and their combinability is represented.

Key words: *adjective, temperature, characteristic, degree, intensity, metaphor.*

Під час мовної та немовної діяльності людина впорядковує ті

чи інші предмети та їх ознаки до певних як загальноприйнятих категорій, так і до таких, що набуваються в процесі особистого досвіду чи представлені кимсь як носії певних ознак. Наприклад, дитина вперше знайомиться зі словом „*garachii*”, доторкнувшись до гарячого предмета, в цю мить не ідентифікуючи інтенсивність ознаки. Не завжди існує достатня кількість ознак для визначення повної характеристики предмета (наявність термометра як показника точності температури). Припущення як виразник набутого досвіду (*lauwarm*) і визначення інтенсивності ознаки при позначенні предметів для визначення критерію ступеня (*glühend*), стану (*heißblütig*) та інших ознак впорядковується як в особисті, так і в загальнолюдські вміння сприймати навколишнє середовище.

Особливо легко кодифікуються і фіксуються пам'яттю такі ознаки, як *heiß*, *kalt* та *warm*. Вони пов'язані із фізичними властивостями людини на позамовному рівні, а також із здатністю та навичками опановувати життєвий досвід, умілістю осягати світ, індивідуальною вправністю відчувати за допомогою дотику, переконаннями і пам'яттю.

Прикметникам температури в німецькій мові приділяли увагу М. Бірвіш, Е. Рольф, П.Р. Лютцаер, К. Краль, М. Шентке та інші. Однак досі ця ланка науки залишається не достатньо вивченою і потребує детальнішого дослідження.

Прикметники даної групи позначають точну температуру в градусах або належать до певної категорії встановлених норм, яким при суб'єктивній характеристиці властиві відхилення, що пояснюються індивідуальним сприйняттям температури. Однак це не стосується позначення температури замерзання і кипіння, в яких, як і при вказівці на температуру тіла (нормальна, підвищена, висока), нема потреби точно називати градуси. Часто подаються інші дані зміни температури (*fallende*, *steigende Temperatur*) або завершений стан (*angestiegene Temperatur*).

Група прикметників, що позначають температуру, об'єднується інтегральною антонімічною парою *kalt* – *nicht kalt*. Значення лексеми *nicht kalt* (нехолодний) розкривається завдяки двом прикметникам: *heiß* (гарячий) – температуру, середню між гарячою і холодною. Погодні та кліматичні показники подаються в аналізованих нами прикметниках не як ознаки температури, а крізь призму їх сприятливості – несприятливості для життя людини. Позначення температури здебільшого реляційне і не завжди досконале при

характеристиці ознак різних явищ або предметів. Наприклад: *heiße Stirn – heißes Wasser; kalte Hände – *kaltes Eis*.

При зіставленні таких позначень береться до уваги нормальна природна температура тіла людини (36–37 °С). Предметам навколишнього середовища притаманні інші ознаки температури, шкала яких має цілком інші показники (*heißer Sand – heiße Sonne*). Наприклад, позначення високої (підвищеної) температури тіла: *glühende Stirn* (наявність гарячки, тобто шкала коливання температур від 37 °С до 41 °С) та предметів: *glühender Stahl* (температура кипіння сталі 1400 °С) позначають цілком різні температурні діапазони. Ця властивість охоплює різницю температурних ознак живої та неживої природи. Для живої природи температурна шкала коливається від 0 °С до здебільшого 65–70 °С (тобто до температури згортання білка). Температурний спектр неживої природи залежить від її структури та різних фізичних властивостей (*heißes Wasser – heißer Granit*).

Для прикметників температури характерне відображення ознак зовнішнього впливу навколишнього середовища на людину або самого середовища, в якому вона перебуває. Наприклад: *kalte Finger* (BV MH, S. 75); *warmes Tuch* (HE AS, S. 22).

Носіями ступеня інтенсивності температури можуть бути такі складні прикметники:

1) композити, складовою частиною яких є прикметник, що безпосередньо вказує на ступінь інтенсивності. Наприклад: *tiefgekühlter Bauch* (HP FG, S. 34);

2) компаративні прикметники, інтенсифікатором яких виступають іменники чи дієприкметники, що є носіями температури. Наприклад: *brennendheiße Augen, feuerheiße Hände, glühendheiße Augen* (пор.: неможливі компаративні утворення – *sonnenheiße Hände, offenheiße Hände*).

Часто для підсилення ознаки предмета слугує метод ад'єктивного накопичення або додавання до прикметника прислівникових інтенсифікаторів: *heißblütiger flammender Blick, glühend heiße Stirn*.

Для сполучуваності прикметників температури з ознакою *kalt/heiß* характерна так звана температурна блокада [3], яка обмежує поєднання ознак, які мають однакову або схожу температурну специфіку: **heißes Feuer, *kalter Schnee*. Тобто у такій сполучуваності не підсилюється функціональний характер іменника, а повторюється його ознака, що блокує можливість існування сло-

восполучення.

Це аж ніяк не стосується переносного значення, де дозволяється несподівана комбінаторика непослудованих ознак. При описі внутрішнього стану людини нерідко демонструється високий рівень емоційності, що зумовлює несподівану сполучуваність (позначення непередбачуваної ситуації). Наприклад: *Seine Haarwurzel wurden kalt, während er las* (BV МН, S. 66).

Оскільки серед антонімічних прикметників *kalt – heiß* та прикметників, що становлять проміжний ступінь температури *warm – kühl (noch nicht heiß – nicht mehr kalt)*, найбільш уживаними є *kalt* та *warm*, розглянемо детальніше їх семантичну структуру.

Прикметник **kalt** має такі семантичні відтінки:

1) наявність незначної кількості тепла або його відсутність: *kalte Ohren* (BV МН, S. 75); *Er hatte kalte Füße* (BV МН, S. 93);

2) відсутність почуттів, байдужість, незворушність: *kalte Augen* (НСН НЕ, S. 35)

Прикметник *kalt* може впорядковуватися в синонімічний ряд прикметників, що позначають холоднокрівну людину: *kühl, ruhig, gelassen, abweisend, freudlos, lieblos, trüb* тощо.

Прикметник *kalt* може бути інтенсифікатором для інших компаративних прикметників, якими послуговується автор для характеристики температури. Таким компаративним прикметникам властивий різний характер семантичного впорядкування: *eiskalt, kaltherzig, saukalt, schweinekalt, kaltblutig, kaltlächelnd, kaltschnäuzig*. Ці ознаки підпорядковуються правилам температурного поля і реалізуються як і в прямому значенні, так і для позначення емоційного стану людини.

При характеристиці ознак предмета, що позначають температуру „*kalt*”, тобто така, що є нижча від норми за своїми температурними ознаками, маємо справу з різним ступенем вияву ознаки, що перевищує норму: *eiskalt (eisig kalt, mitleidslos brutal, eisig, erbarmungslos, gefühllos, gefühlskalt, hartherzig, herzlos, kaltschnäuzig, seelenlos, unbeeindruckt, ungerührt, unzugänglich, abweisend, kalt, eisig), feuchtkalt (klamm feucht, gefroren, kalt, starr, steif, beschlagen, nass, nässlich), gefühlskalt (gefühllos eisig, eiskalt, erbarmungslos, gemütsarm, herzlos, inhuman, kalt, kaltblütig, unerbittlich, ungerührt, steinern), hundekalt (eisig kalt, frostig, eisig), kaltblütig (gefühlssarm gefühllos, abgeklärt,*

abgestumpft, cool, gefühlkalt, gemütsarm, gleichgültig, hartherzig, herzlos, kaltherzig, kühl, lieblos, unzugänglich, kalt, bedachtsam, beherrscht, besonnen, bedacht, gefasst), kaltherzig (herzlos kalt, gefühllos, gemütsarm), kaltschnäuzig (rücksichtslos brutal, erbarmungslos, frech, herzlos, kalt, kalt lächelnd, schnöde, schonungslos, unbeeindruckt, unbewegt, ungerührt, eiskalt, gefühllos, grausam, rücksichtslos), lausekalt (kalt frostig, kalt), saukalt (eisig kalt, frostig, eisig) [9].

Для прикметників, що позначають низькі температури, поряд із реалізацією у прямому значенні характерний високий рівень метафоризації: пор.: *kalte Hände*, але: *kaltes Herz* (перен.), *kühle Hände – kühle Augen*.

Dieses *ausgekühlte Herz* begann zu beben (BV МН, S. 113) (пор. з укр.: *зачерствіле серце*).

У переносному значенні прикметники *kalt, kühl* позначають душевний стан людини, пов'язаний із відчуттям внутрішнього, душевного холоду, байдужості, черствості та знеохочення (*ein kühler Mensch, ein kalter Mensch*). Прикметник *kalt* у сполученні з іменником *Herz* позначає не стільки внутрішній холод людини, скільки її тверде бездушне кам'яне серце. При цьому неможлива реалізація ознаки *kalt + Herz* у прямому значенні, оскільки присутність температурної ознаки є необхідною складовою життєздатності людини (температура тіла 36-40 °С, що відповідає температурній шкалі з градацією від „теплий” до „гарячий”). „*Sie hat ein kaltes Herz*” – йдеться про незворушну, холоднокровну, байдужу людину, не здатну на співчуття.

Хоча ознака *kalt* займає нижню позицію у температурній шкалі, вона може позначати високий рівень на емоційній шкалі і реалізуватися за допомогою тлумачної формули „*значний, більший від звичайного за інтенсивністю*”.

Сполучуваність прикметника *kalt* та іменника *Hände* позначає як температуру рук (*холодні, простигли, прохолоді руки*, що пов'язана з температурою повітря, станом здоров'я, вагою тіла, артеріальним тиском і т.д. – *Sie hat immer kalte Hände*), так і емоційний стан людини, спричинений несподіваним збудливими переживаннями, стресовою ситуацією, станом афекту (*Ihre Hände wurden kalt und feucht*).

У сполученні прикметника *kalt* та іменника *Blick* йдеться про

метафоризацію ознаки погляду, температуру якого неможливо виміряти, але можна відчутти крижаний неприсмний та непривітний погляд, який вимагає дистанції у спілкуванні. Схожу ситуацію спостерігаємо в антонімічних відношеннях *kalter Kopf – heißer Kopf*, що є виразником інтенсивності ознаки, яка у першому випадку позначає виваженість, а в іншому – гарячковість, надмірну емоційність та неврівноваженість людини.

Для протиставлення температурної ознаки прикметник *kalt* виступає в антонімічній парі з прикметником *warm*.

Прикметник *warm* має такі семантичні відтінки:

- 1) наявність порівняно високої температури, але нижчої за ту, яку прийнято вважати гарячою: *warme Hände* (HE AA, S. 18);
- 2) заспокійливий, приємний: *warme Stimme* (HP W, S. 86);
- 3) здатність зігрівати, зберігати тепло: *ein warmes Tuch* (HE AS, S. 22);
- 4) сердечний, приємний: *warme Worte* (GG KM, S. 65).

Характеризуючи ознаки предмета, що позначають температуру „warm” та „heiß”, маємо справу з різним ступенем вияву ознаки, що перевищує норму. Тобто прикметник *heiß*, окрім загальної температурної характеристики, вказує на можливе коло явищ, яким цей ступінь властивий. Ідеться як про позначення якості предметів, природи, так і про стан людини. Наприклад, *sehr warm (schwül, brennend, bullenheiß, glühend, siedend, tropisch, kochend heiß, sommerlich, wolkenlos), feuchtwarm (stechend, drückend heiß), feurig (glühend, impulsiv, wild, ungezähmt, ungebändigt, beißend, stürmisch, dynamisch, flammend, heftig, ungezügelt, heißblütig, temperamentvoll, getrieben), fiebrig (hitzig, fieberkrank, fieberhaft, glühend heiß, fiebernd, febril, sehr warm), nicht kalt (lind, behaglich, angenehm, lau, durchwärmt, mollig), schwül (dumpf, gewitterschwer, brütend, erstickend, feuchtwarm, drückend, stickig, gewittrig), sehr heiß (brodelnd, kochend, blubbernd, brennend, kochend heiß)* [9].

Існує низка прикметників, у яких компаративна частина впливає на вираження ступеня температури: *feuerheiße Stirn, eiskalte Nase*. Компаративні композити на позначення температури, яка перевищує норму, як і описані вище прикметники із низькотемпературним діапазоном ознак, мають широку здатність реалізації у метафорах: *eiskaltes Lächeln*. Однак не кожна речовина (стихія і

т.д.) може виступати в ролі інтенсифікатора прикметника температури: **schneekalte Hände* – неможливе словоутворення (пор. укр.: холодний як лід – холодний як сніг), оскільки в структурі її ознаки вже зафіксована специфічна температура.

Якщо прикметники температури при описі частин тіла людини пов'язані з температурною шкалою „*kalt–warm–heiß*”, де наявність певної температурної ознаки необхідна (bei der jungen *warmen Haut* (BV MH, S. 125), то існують ознаки, які фіксуються процесом власного досвіду під час спілкування з іншими людьми.

У сполучуваності *lauwarmer Händedruck* ознака не переноситься на потиск руки і здебільшого позначає не температуру руки із семантичною ознакою „*ледь теплий*”, а емоційний стан співрозмовника, тобто певний ступінь інтенсивності ознаки у шкалі емоційності, де ад'єктив „*lauwarm*” слугує для позначення прохолодних стосунків між співбесідниками. Відбувається підсилення ознаки за допомогою інтенсифікатора „*lau*“, що сприяє її наближенню відносно температурної шкали до ознаки „*холодний*”, а в емоційній шкалі конкурує з ознакою *безпристрасний, збайдужілий, апатичний, далекий, відчужений* (*entfernt, distanziert, ohne Hingabe*).

Для опису однакового чи схожого за ознакою емоційного стану людини можуть бути також одночасно презентовані антонімічні відношення *kalt (kühl) – heiß*. Наприклад:

Sie stand auf, trat schon wieder vor den Spiegel und puderte mit einer mechanischen Bewegung ihr Gesicht, das sich plötzlich mit einem kühlen Schweiß bedeckt hatte (BV MH, S. 103);

Seh ich dich nicht wieder? Dachte die Grusinskaja und bei dem Gedanken wurden ihre Augen heiß (BVMH, S. 136);

Mit heißem Kopf schoß er aus seinem Appartement und knallte draußen sogleich gegen einen Herrn (BV MH, S. 139).

Існує ряд прикметників, які не є власне прикметниками температури, однак містять у собі ознаки тепла чи холоду.

До них належать:

1) ознака кольору, наприклад *голуба, сіра* чи *біла* барва, може підсилювати відчуття холоду (*білий як сніг* та *холодний як сніг; сірий як земля* та ін.): *kühle graue Augen* (НСН НЕ, S. 85). Поділ кольорів на теплі і холодні легко фіксуються пам'яттю, бо набутий власним чи вже відомим досвідом щодо носіїв певних ознак кольоропозначень

та їх відтінків: *сонце жовте (тепле), лід голубий (холодний)*;

2) температурні ознаки, носіями яких є іменник чи дієслово, від яких утворився прикметник. Наприклад, *Wasser: wäßrige Augen* (BI UG, S. 55) – (Wasser – прохолода); *glitzern: glitzernde aufmerksame Augen* (HCH HE, S. 36) – (*Glitzer* – сяйво, блиск, радість, тепло).

3) емоційний стан людини:

а) *холод* – *böse Augen* (DF RSH, S. 90), *reglose Augen* (HCH HE, S. 35) – позначає черствість, незворушність, байдужість, душевну холоднечу;

в) *тепло* – *glänzende Augen* (FM S, S. 406); *leuchtende Augen* (DF J, S. 95); *verliebte Augen* (SJM EMNIK, S. 5) – позначає стан емоційного піднесення, випромінювання світла, щастя.

Позначення ознаки *heiß* іноді не обмежується внутрішньою емоційністю, а знаходить вираження у поведінці та швидких рухах чи кроках (*eine heiße Tänzerin*), а *kalt* – позначає повільність і виваженість, нерідко з негативним відтінком. Наприклад, *alte kühle Schönheit* (SJM, S. 105) позначає незворушність старшої жінки.

Існують як плавні переходи між категоріями стосовно їх інтенсивності якості (*lauwarm, warm*), так і віддалені (*warm, bullenheiß*), що фіксується в межах температурної шкали.

Такі лексеми, як *kalt, heiß, warm*, не складають труднощів при їх семантичному аналізі. Проте деякі труднощі виникають при використанні прикметників на зразок *feuerheiß*, парафраза яких звучить „...wie...”, тобто „*heiß wie Feuer*”, „*гарячий як вогонь*”, в якій носієм ознаки є іменник [6]. У цьому випадку значення прикметника тісно пов'язане зі значенням іменника, що не завжди є безумовною ознакою для ад'єктивних композитів, наприклад, *bullenheiß*.

Властивість іменника „Wetter“ вказує на низку характеристик, що позначають явища природи, невід'ємною частиною яких є температура. Ознака прикметника *heiß* є температурним модифікатором і характеризує певний діапазон оцінки всередині температурної шкали [5, с. 599].

Між ознакою і предметом існує селективний зв'язок, тому точний опис прикметників мусить мати контекстуальні дані, що встановлюють, про які слова може йти мова при сполученні [5, с. 600].

Розглядаючи багатозначність прикметника *heiß*, маємо справу, як вже зазначалося вище, як із прямим значенням, так із метафоризацією: *heißes Wasser – heißer Kopf*. У першому випадку йдеться про діапазон

температури води, який наближається до максимуму, в другому – про емоційний стан людини, роздратування, хвилювання тощо.

Шкала температур на позначення як прямого, так і переносного значення має здатність пересуватися залежно від ознаки і від самого предмета.

Наприклад:

heißes Wasser – heißer Kopf
 kalter Tee – kaltes Herz
 ___ kalt ___ + - ___ warm ___ + - ___ heiß ___ +

Отже, ознака, що позначається однією і тією ж лексемою, може наближатися до різних полюсів:

- kaltes Herz ___ **kalt** ___ kaltes Herz +
- heißer Kopf ___ **heiß** ___ heißes Wasser +.

Не всі ознаки, що піддаються градації, мають антоніми. Абсолютні ознаки не піддаються градації і впорядковуються у температурну шкалу як абсолютні величини: *kochendes Wasser* (вода кипить при температурі 100 градусів). Це не стосується метафор: *vor Wut kochender Mensch*. В останньому випадку йдеться про надмірну збудженість людини, незадоволення, високу міру роздратування, вираженою ознакою, яка впорядковується у шкалу вияву емоцій високого ступеня: *kalt-warm-heiß-kochend-glühend*.

Для прикметників температури, що позначають холод і тепло та мають семантичні відтінки, що вміщують у собі ознаки різного ступеня вияву інтенсивності якості, яка реалізується тлумачною формулою „більший або менший за інтенсивністю порівняно із загальноприйнятою формою”, можуть перефразуватися за допомогою прислівника *sehr* (*eiskalte Hände – sehr kalte Hände*).

Прикметники температури, які є носіями емоційного стану людини та відчуттів, не завжди впорядковуються у певну шкалу градації ознаки і вміщують у собі її інтенсивність, яка не потребує конкретизації і позначає високу міру ознаки: *heißes Herz*, *kalter Blick*. При цьому прикметники *heiß* та *kalt* можуть бути виразниками як позитивних, так і негативних ознак: *heißes Herz* (запальна, пристрасна, полум'яна, темпераментна, закохана людина) – *kalter Blick* (прохолодний, черствий, неприємний, колючий, дошкульний погляд), *heiße Gedanken* (пристрасні, палахкотливі, племенисті думки).

На семантику прикметників температури з високою інтенсивністю

якості впливає словотворення: 1) додавання інтенсифікаторів, які є виразниками найвищого ступеня. Наприклад, *sau-*: *saukaltes Wetter*; 2) додавання іменника, що є носієм температурної ознаки (*Eis*: *eiskalte Hände*) та деривативні утворення: (*eis+ig*: *eisige Hände*). У другому випадку мова йде про компаративні та похідні прикметники, в основі яких лежить порівняння. Компаративні прикметники зазвичай складні (*bullenheiß*, *eiskalt*), для них характерне перенесення ознаки одного предмета на інший: *kalt wie Eis* – *eiskalte Hände*. Похідні прикметники утворені від різних частин мови за допомогою суфіксів: *eisige Hände*.

Здебільшого компаративні прикметники на позначення температури є спресованими лексемами, що здатні згортатися у композитне слово, тобто утворилися словоскладанням та суфіксацією внаслідок сильного зв'язку словосполучень *kalt wie Eis* – *eiskalt*: *eiskalte Hände*. Такі спресовані лексеми можуть переходити в розгорнуту форму, що свідчить про їх семантичну відповідність. Це підтверджує, що в основі порівняння лежить семантична наближеність до іменника із температурною ознакою „надто холодний” (*eiskalte Hände* – *задубілі, крижані руки*).

У порівнянні з іншими ад'єктивними групами, прикметники температури належать до периферії і не мають у нашому дослідженні сильних зв'язків.

Серед опрацьованого корпусу вибірки ад'єктивів із 39 романів сучасних німецькомовних авторів прикметники температури складають тільки 0,5 % від загальної кількості прикметників, що саме й засвідчує їх периферійний характер. Під час дослідження не зафіксовано жодного сильного зв'язку. Однак вважаємо доцільним подальше дослідження прикметників на позначення температури з метою виявлення їх потенційних можливостей.

Отже, прикметники на позначення температури є не тільки певним діапазоном оцінки всередині температурної шкали (*kalte Hände*), але й можуть використовуватися у переносному значенні, де комплекс температурних коливань переходить на рівень емоційної шкали і реалізується за допомогою тлумачних формул „*позбавлений чого-небудь*” (*середчності, чуйності, душевності* – *kaltes Herz*) або „*сповнений чогось*” (*люті, роздратування*). Якщо перші можуть поєднуватися з іменниками, що позначають природні стихії,

предмети навколишнього середовища, а також частини тіла людини, то другі реалізуються для позначення емоційного стану людини.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Bierwisch M. Selektionsbeschränkungen und Voraussetzungen / M. Bierwisch // Linguistische Arbeitsberichte 3 : 8. – 1970. – S. 8–22.
2. Hundsnurscher F. Semantik der Adjektive des Deutschen. Analyse der semantischen Relationen / F. Hundsnurscher, J. Splett Opladen : Westdeutscher Verlag, 1982.
3. Krahl C. Aspekte des Kombinationswissens von Verben und Substantiven im Vergleich zu Adjektiven am Beispiel englischer Temperaturlexeme [Електронний ресурс] / C. Krahl. – Режим доступу : http://www.euralex.org/elx_proceedings/Euralex1994/. – S. 320–324.
4. Neubert A. The English Language / A. Neubert // English Grammar – A University Handbook / G. Graustein et al. – Leipzig : Verlag Enzyklopädie, 1996.
5. Lutzeier P.-R. Lexikologie. Ein Arbeitsbuch / P. Lutzeier. – Tübingen : Stauffenburg Verlag, 1995.
6. Rolf E. Zur Semantik von Vergleichsadjektiven Citation Information. Sprache: Verstehen und Handeln / E. Rolf // Akten des 15. Linguistischen Kolloquiums : Münster 1980, Band 2. / Ed. by Hindelang, Götz, and Zillig, Werner Berlin, New York (DE GRUYTER), 2010. – Originally published 1981. – P. 69–78.
7. Schentke M. Syntaktisch-semantische Kombinationen und ihre Einführung in ein Lexikon – Eine Studie über englische Temperaturadjektive / M. Schentke, B. Schentke, C. Krahl // Linguistische Studien. – Bd. 210. – Zentralinstitut für Sprachwissenschaft, 1991. – 202 S.

СЛОВНИКИ

8. Duden. Deutsches Universalwörterbuch / Hrsg. von G. Drosdowski. – 2., völlig neu bearb. Auflage. – Mannheim ; Leipzig ; Wien ; Zürich : Dudenverlag, 1989. – 1816 S.
9. Schemann H. Synonymenwörterbuch der deutschen Redensarten / H. Schemann. – Stuttgart / Dresden : Klett Verlag für Wissen und Bildung, 1991.
10. Wahrig G. Deutsches Wörterbuch / G. Wahrig. – 6. Aufl. – Gütersloh : Bertelsmann Lexikon Verlag, 1997. – 1824 S.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ
ТА ЇХ УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

- SJM EMNIKS – Simmel J. M. Es muss nicht immer Kaviar sein / Johannes Mario Simmel. – Berlin und Weimar : Aufbau-Verlag, 1990. – 288 S.
- WM H – Walser M. Halbzeit / Martin Walser. – München, Zürich : Droemer Knaur, 1960. – 618 S.
- DF RSH – Dürrenmatt F. Der Richter und sein Henker / Friedrich Dürrenmatt. – Rowohlt, 1991. – 118 S.
- HP W – Härtling P. Das Windrad / Härtling P. – Berlin und Weimar : Aufbau Verlag, 1984. – 200 S.
- BVMH – Baum V. Menschen im Hotel / Vicki Baum. – Berlin und Weimar : Aufbau-Verlag, 1977. – 271 S.
- FM S – Frisch M. Stiller / Max Frisch. – Leipzig : Reclam, 1986. – 406 S.
- BH ED – Böll H. Ende einer Dienstreise / Heinrich Böll. – Leipzig und Weimar : Kiepenheuer Verlag, 1988. – 190 S.
- HP FG – Härtling P. Felix Guttman. Roman / Peter Härtling. – Berlin ; Weimar : Aufbau-Verlag, 1986. – 278 S.
- JM JGR – Simmel J.M. Und Jimmi ging zum Regenbogen / Johannes Mario Simmel. – München : Th. Knaur, 1975. – 639 S.
- HE AS – Hackl E. Abschied von Sidonie. Erzählung / Erich Hackl. – Zürich : Diogenes, 1989. – 127 S.
- GG B – Grass G. Der Butt / Günter Grass. – Frankfurt/M. : Fischer Taschenbuch Verlag, 1979. – 560 S.
- HCH HE – Hein Ch. Horns Ende / Christoph Hein. – Berlin und Weimar : Aufbau-Verlag, 1985. – 320 S.
- GG R – Grass G. Die Rätin / Günter Grass. – Göttingen : Steidl Verlag, 1993. – Bd. 9. – 464 S.
- BI UG – Bachmann I. Undine geht / Ingeborg Bachmann. – Leipzig : Reclam Verlag, 1976. – 240 S.
- DF J – Dürrenmatt F. Justiz / Friedrich Dürrenmatt. – Frankfurt a.M. [u.a.] : Büchergilde Gutenberg, 1989. – 229 S.
- HS FG – Heym S. Der Fall Glasenapp / Stefan Heym. – Frankfurt/M. : Fischer Taschenbuch Verlag, 1978. – 300 S.